

Т. О. ЛЕЩЕНКО

«СТОЇТЬ НА ВИДНОКОЛІ СВІТЛА МАТИ...»

(Інтимна лірика Б. Олійника на уроці позакласного читання)

Творчість видатного сучасного українського радянського поета, лауреата Державної премії СРСР та Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка Бориса Олійника дає великі можливості для виховання у старшокласників високих моральних якостей радянського громадянина. Справжнім патріотом, переконаним інтернаціоналістом постає перед юнаками і дівчатами ліричний герой поета із циклу «Кредо», поеми «Урок», збірки «Істина», віршів «На березі вічності», «Батьки і діти», «Ода братерству» та багатьох інших творів.

Поезія Б. Олійника напрочуд цільна. Літературознавець М. Ільницький писав, що неможливо ділити творчість письменника за окремими тематичними розгалуженнями: тема війни, праці, природи, кохання. Усе це в Б. Олійника є, але все органічно поєднане, переплетене. Тому на уроці позакласного читання не варто членувати поезії, вміщені у збірці «Істина», за традиційними тематичними домінантами, бо це порушить уявлення старшокласників про цілісність книжки. Доцільніше, на наш погляд, побудувати урок так, щоб у центрі уваги був якийсь визначальний у поетиці Олійника мотив чи образ. Так, великі навчально-виховні можливості мають твори, присвячені матері, образ якої — один з найулюбленіших для поета.

Готуючись до такого уроку, вчитель має подбати про те, щоб він став схвильованою, задушевною розмовою про Матір, яка уособлює прекрасні риси багатьох матерів і є символом Вітчизни, та про матір кожного з десятикласників; щоб ця розмова зворушила серця юних, сповнила їх теплом, добротою і вдячністю до найріднішої людини. Досягти цієї мети допоможе використання магнітофонних записів пісень на слова Бориса Олійника: «Сива ластівка» (муз. І. Поклада) та «Мати наша — сивая горлиця» (муз. І. Карабіца).

¹ Див.: Ільницький М. На спокій права не дано: Поезія Бориса Олійника. К., 1980, с. 3.

Слід заздалегідь дати учням завдання прочитати збірку «Сива ластівка» (К., 1979). Ця книжка, повністю присвячена темі материнства, — явище унікальне в українській радянській поезії. Учитель має звернути увагу школярів на чудові ілюстрації художника Ю. Чеканюка, які допомагають глибше зрозуміти ідейно-художній зміст поезії. Емоційні, глибокі, по-справжньому народні, як і твори Б. Олійника, вони, власне, не тільки ілюструють, а й органічно доповнюють, збагачують талановиту книжку. Пропонуємо учням, читаючи вдома збірку, подумати над такими питаннями:

1. Яке коло громадсько-політичних проблем окреслене у книжці?
2. Чому поетичне розв'язання їх концентрується навколо образу матері?
3. Які вірші мають яскраво виражену автобіографічну основу?
4. Як розв'язуються автором поставлені у збірці морально-етичні питання?
5. У чому полягає своєрідність образу матері, створеного Б. Олійником?
6. Які риси індивідуального мистецького почерку Б. Олійника яскраво виявилися у збірці «Сива ластівка»?
7. Чи подобається вам художнє оформлення книжки? Які ілюстрації, на ваш погляд, найбільш вдалі? Чому?

Учитель може почати урок вступним словом, у якому підкреслить, що однією з найхарактерніших рис поезії Б. Олійника, за одноставним визначенням дослідників, є здатність до широкоохоплюючого, багатопроблемного відображення життя в межах тематичного напрямку або навіть окремого вірша, строфи. Водночас ці різноманітні проблеми сходяться в одній якійсь конкретній «точці» — образі, мотиві, символі. В даному разі — в образі матері.

Словесник запропонує десятикласникам пригадати, хто з українських письменників уславлював жінку-матір. Учні назвуть імена Т. Шевченка, Марка Вовчка, І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, І. Франка, М. Коцюбинського, А. Головка, О. Довженка, А. Малишка. Підкреслимо, що тема матері й материнства — одна з так званих вічних тем. Для створення відповідного емоційного настрою на уроці прочитаємо слова О. М. Горького: «Уславимо жінку-Матір, чия любов не знає меж, чиїми грудьми вигодувано цілий світ. Все прекрасне в людині — від променів сонця і від молока матері — ось що насичує нас любов'ю до життя... Без Матері немає ні поета, ні героя»².

У поезії Б. Олійника тема материнства має глибоко автобіографічну основу. Особливо яскраво образ матері постає із спогадів поета про далеке дитинство — важке, затьмарене війною, але водночас миле, зігріте материнською турботою і ніжністю. Десятикласники самі мають визначити, що один із найяскравіших таких спогадів художньо втілений у поемі «Заклинання вогню», уривок з якої під назвою «Ми з матір'ю вертаємо в село» ввійшов до збірки «Сива ластівка». Учитель пояснить, що в гостропроблемній і художньо довершеній поемі «Заклинання вогню» найповніший вияв знайшли синівські почуття поета. Образ матері тут органічно влітається в основну думку твору — утвердження величчя людського духу, краси і незнищенності життя на землі, усвідомлення високого призначення Людини. Усі ці великої емоційної сили узагальнення виростають на ґрунті конкретного автобіографічного матеріалу — спогаду із обпаленого війною дитинства.

На уроці варто прочитати весь вірш «Ми з матір'ю вертаємо в село». Задумливо, сумовито звучать перші три строфи — своєрідний вступ, у якому ліричний герой окреслює просторово-часові та емоційні координати свого спогаду про повернення з матір'ю в село після «невдалої утечі від тевтона». У спокійну, хоч і невеселу, розповідь («Якісь горбки повільно проростали...») починають проникати тривожні ноти, які досягають кульмінаційної напруги в шостій строфі, де поет змальовує

² Горький А. М. Сказки об Италии.—Собр. соч. В 30-ти т. М., 1951, т. 10, с. 43.

страшну картину після бою, побачену малим хлопчиком: «І вмить — хитнувся світ, роздерло криком рота...» Особливу увагу слід звернути на читання восьмої строфи, яка є ніби межею, що розділила, розірвала дитяче світосприймання навпіл — до і після побаченого страхітливого видовища: «тягнуть руки зледенілі трупи, і мертві коні тоскно просять пить...» Дзвінко-піднесені, захоплені інтонації при читанні перших трьох рядків восьмої строфи різко змінюються на розпачливо-болісні:

**А все жило!
Так пахли небеса!
Так зірка усміхалась із будьонки!
Лиш в стриженых чупринах «під нульовку»
Холола смертним полиском роса...**

Заключні строфи умовної першої частини уривка в рядках «Те поле на мені, в мені лежить...», «Те поле, як вина, мені болить...», де образно втілена головна ідея твору, треба прочитати урочисто, з почуттям високої відповідальності за минуле й майбутнє.

Друга частина уривка — це спогад про найтяжчу втрату, яка рано чи пізно страшним боєм вражає кожну людину, — смерть матері. Учитель прочитає цю частину сам.

Далі пропонуємо учням відповісти на таке запитання:

Чому поет поставив поряд такі, здавалося б, різні за змістом спогади далекого дитинства і недалекого минулого? Що об'єднує їх?

Старшокласники скажуть, що об'єднує ці спогади ідея незнищенності Пам'яті, відповідальності за все на світі:

**І хто мені простить на цьому світі,
Що ти на той дочасно відійшла?!
Як хочеться вину, що душу ссе,
Звалить на когось!
Та даремні мислі,
Бо з тої миті, як на світ родився,
Я вже відповідаю в нім за все! (95).**

Саме образ матері в поемі «Заклинання вогню» є тим коренем, з якого виростає одне з наймогутніших дерев у поетичному саду Б. Олійника — мотив Пам'яті. Уривок з цього твору має відкрити десятикласникам весь біль і тугу сина за матір'ю, яка дала йому життя, а сама передчасно пішла з нього. Ці почуття — природні для кожної людини, але в творчості Б. Олійника, підкреслить учитель, відхід матері за обрій буття зображений у філософському плані, бо життя — це одвічна спіраль, у якій діти повинні гідно продовжувати справу батьків. Учні прочитають строфи вірша «Батьки і діти», в яких виражена ця ідея:

**Батьки і діти! Діти і батьки!
Нерозділиме і одвічне коло.
Ми засіваємо життєве поле,
І не на день минулий —
на віки (14).**

Звернемо увагу на те, що мотив уславлення материнства, який, звичайно, відносять до інтимних поетичних мотивів, у творчості Б. Олійника набуває високопафосного громадянського звучання, а вірші, пов'язані з образом матері, порушують високі й значущі для наших сучасників філософські проблеми. Як бачимо, радянський поет гідно продовжує традиції Т. Шевченка. Учитель запропонує десятикласникам визначити, яка ж суспільно-філософська проблема найтісніше пов'язана в творчості Б. Олійника з образом матері. Виходячи з аналізу уривка «Ми з матір'ю вертаємо в село», учні скажуть, що це — проблема жит-

³ Олійник Б. Сива ластівка. К., 1979, с. 93. (Далі в тексті посилаємося на це видання, вказуючи сторінку).

тя і смерті, миру і війни, яка нікого сьогодні не може залишити байдужим. Треба, щоб і наші вихованці пройнялися почуттям неоплатного боргу перед тими, хто ціною власного життя наближав перемогу над ворогом, відповідальністю перед нащадками-за збереження миру. Саме такими є провідні мотиви збірки «Сива ластівка». Вони виразно звучать у віршах «До Землі», «Дискусія з глобусом», «Білорусії», «Відлуння», «Як упав же він...», «Ніхто не забутий», «Такий, як є, стою на кружині...», «На березі вічності», «Ти подумай, Париж». Треба, щоб у класі прозвучали рядки з віршів, де мотиви Пам'яті і відповідальності за все на землі звучать особливо сильно, наприклад: «...краснодонський шурф вивчає і мене крізь лінзу крику» («Батьки і діти»); «І я відчуваю, як доля великого світу на наші рамена ляга, наче батькова скатка» («На березі вічності»); «І доки є пам'ять в людей і живуть матері, допоти й сини, що спіткнулись об кулі, живуть» («Ніхто не забутий») та ін. Учитель або хтось з учнів зробить висновок, що в збірці «Сива ластівка» майже всі вірші порушують одвічну проблему: мати — діти — війна — смерть. Автор вирішує її інколи змістом усього вірша (згадаймо переспів тичинівського «Як упав же він з коня»), інколи одним-єдиним рядком, надзвичайно насиченим думкою і емоційно:

**Он сад цвіте. Он... одцвітає мати.
Он батьків сміх... у рамці на стіні (39).**

У поезії «Дискусія з глобусом», як і в багатьох інших, осуджуються ті, хто ладен зіпхнути світ у безодню ядерної катастрофи. Поет нагадує цим безумцям, якою ціною дістався людству мир:

**...можливо б, сьогодні щезла
Не одна з твого лоба столиця,
Коли б мати моя у червні
Мого батька не провела,
Щоб вдовою тепер сивіти;
І коли б зачепилівські хлопці
Не лягли тоді нагло навznak
Під Варшавою, на Сапун-горі,
Вповдовж Ельби і під Берліном (26—27).**

Аналізуючи вірш, скажемо, що тут, як і в усій творчості Б. Олійника, значну роль відіграє автобіографічний матеріал. Завдяки авторському узагальненню він набуває художньої достовірності. Це свідчить про історизм поетичного мислення художника, який і є однією з характерних рис його творчості. Автобіографічність поезії Б. Олійника не здрібнює, не приземлює думку, бо поет уміє найінтимніше підняти до рівня всенародного, загальнолюдського. Учні краще зрозуміють, у чому полягає історичний автобіографізм вірша «Дискусія з глобусом», як і творчості поета в цілому, коли в класі прозвучить частина передмови до збірки «Сива ластівка», де говориться про дитинство її автора:

...Зовсім малим він залишився сиротою — батько загинув на війні, і хлопець зростав під опікою матері, тіток та бабусь. Отож їм, страдницям і невтомним трудівницям, поет і присвятив багато зворушливих рядків. І стали ці люди й для нас рідними й дорогими — так завжди буває у талановитих художників: сокровенному, суто особистому вони вміють надати прикмет уселюдського⁴.

Автобіографічно й водночас історично зумовленою закономірністю стала для Б. Олійника тема повоєнного вдовиного горювання. Особливо яскраво розкрита вона у вірші «Дорога баби Катерини».

Можна з певністю сказати, що багатьом учням із збірки «Сива ластівка» найбільше сподобається саме цей вірш. Обов'язково слід емоційно і виразно прочитати вірш у класі, щоб юнаки і дівчата глибоко усвідомили високу й нелегку відповідальність, що лежить на плечах нашого покоління: зберегти мир на планеті, не допустити, щоб дороги дітей,

⁴ Шевченко А. Величальна матері.— У кн.: Олійник Б. Сива ластівка, с. 7—8.

які витікають з материнського серця, нагло й безжально обірвала війна. Хай молоді замисляться над долею тисяч таких жінок, як баба Катерина, і збагнуть ціну миру і своєї щасливої юності. Тоді не ставатимуть вони осторонь чужого горя, не будуть байдужими до самотньої старості, яка

**...Наробилася, находилася,
Натоптала стільки доріг,
Що в ногах уже не вмістилися,
То поклала їх під поріг.**

**І стоїть тепер над воротами,
І когось так печально жде... (86).**

Підсумовуючи розгляд цих творів, у центрі яких є образ матері, вчитель виділить і такі проблеми, як утвердження незнищенності й нескінченності життя, спадкоємності поколінь, а в цілому — неподільності світу:

**Тепер тобі платити час настав,
Зумій-но надароване віддати:
Себе пізнати. Народити матір.
Углиб розбудувати отчу хату.
В космічний колобіг синів послати...
А ти гадав: безсмертя — річ проста? (13).**

«...Утверджуючи цілісність світу, природність родинного зв'язку поколінь, поет не хоче і не може примиритися з тим, що руйнує цю природність і цілісність». Звідси — на основі болючої власної пам'яті — мотив відповідальності за все перед загиблими й живими.

— Друге тематичне коло, в центрі якого образ матері,— скаже вчитель,— охоплює багато сучасних морально-етичних проблем, які стоять перед молодими. Учні самі можуть визначити їх. Це проблема духовності і душевної чистоти, моральної цілісності особистості («Ялинка»), вірності тим витокам, які постійно живлять наше життя («Притча про славу»), проблема стосунків між дітьми і батьками, на якій варто спитися окремо під час аналізу поезій «Батьки й сини», «Та було у матері чотири сини...»

Після читання вірша «Батьки й сини» запропонуємо десятикласникам визначити основну його проблему і подумати, як вирішується вона автором.

Дорослі діти... Ті, що вже стали самостійними людьми, обрали свій життєвий шлях і досягли неабияких успіхів, крокуючи по ньому, мають власний досвід, усе ж залишаються дітьми своїх батьків. Тож нехай завжди пам'ятають, звідки вони, де їхній корінь, хто їхня мати. Поет нагадує людям, схожим на «героїв» його вірша, про святий синівський обов'язок. Ніякі невідкладні справи, «діла державні» не можуть виправдати неухважність до матері, небажання допомогти їй у нехитрих, але таких клопітних домашніх турботах. Автор обурено кидає в лице невдячним синам і дочкам:

**— Що ж воно в чорта за політика,
Як вона вже матір заступа?! (70).**

Якими б високими життєвими дорогами ми не ходили, стверджує поет, отчий дім, простий, але мудрий життєвий досвід батьків наших завжди лишаяться тим ясним і цілющим джерелом, з якого беруть витоки найкращі наші духовні якості. Це джерело змиває намуд гордині, зверхності, байдужості, млявої розманіженості душі. Учні визначають, що поет порушену у вірші проблему розв'язує «від протилежного» — не

⁵ Біленко В. Гімн матері, і клятва, й сповідь перед нею.— Дніпро, 1980, № 8, с. 146.

декларативністю, закличками чи пропозицією готового вже ідеалу, а зас-тосуванням різкої сатири й іронії в зображенні того, як «не повинно бути». Це переконливіше, бо в кого не викличе осуду отаке:

Піднімалися знехотя, мляві й великі,
І, здмухнувши пилінки з мундирів
розшитих,
Обережно, з презирством несли черевики
На вельможних ногах повз картоплю
і жито.
І обходили піч старомодну сердито,
Ще здала запримітивши миску для себе (70).

Десятикласники краще усвідомлять головну думку вірша, якщо ви-пишуть у зошити кілька контрастних зіставлень, на яких він побудова-ний і які виявляють два типи життєвої філософії — егоїстично-пихату, нікчемну і по-народному мудру, просту й істинну:

«Закрутилася мати. Ковтнула сльози... А сини займаються політикою!»; «Те збіга, те горить, те ніяк не досмажитья... А сини займаються політикою!»; «...несли черевики на вельможних ногах повз картоплю і жито»; «Бо негоже отакими... білими пальцями чіпати чорний хліб».

Цей вірш стане приводом до розмови про стосунки старшокласників зі своїми батьками, спонукатиме замислитися над тим, чи завжди юнаки і дівчата розуміють рідних, чи допомагають їм, проявляють до них ува-гу? А, може, дехто вже зараз помітить у собі зародки отієї пихатості, зверхності, нікчемного позерства, які так гнівно осуджуються у вірші «Батьки й сини».

Час старшокласникам задуматися й над своїми майбутніми життє-вими дорогами. Адже багато з них незабаром покине батьківську оселю. Тож треба зробити все, щоб не повторилася з ними сумна історія, опи-сана у вірші «Та було у матері чотири сини...», щоб не заросла стежина до отчого порогу, щоб назавжди збереглися в серцях материнська пісня, почуття неоплаченого боргу перед батьком та матір'ю. Хай найбільшою радістю для кожного, як і для ліричного героя вірша «Здрастуй, мамо», буде зустріч з матір'ю.

Слід підкреслити оригінальність творчого підходу Б. Олійника до поставлених у віршах «Батьки й сини», «Та було у матері чотири сини...» морально-етичних проблем. Вона полягає в тому, що поет не менторст-вує, не нав'язує читачеві своїх поглядів — читач приходиться сам до усвідомлення правильності і святості комуністичних принципів життя. Першоосновою своєї моралі автор вважає патріотизм, чесність, працьо-витість, душевну чистоту, доброту. Усі ці кращі риси людини Б. Олійник втілює в своєму ідеалі, яким є для нього мати. Нехай саме тут прозвучить пісня «Сива ластівка», яка нікого не може залишити байдужим. Вона створить відповідну емоційну атмосферу, викличе юнаків і дівчат на відверту, схвильовану розмову про себе, свої погляди на життя, став-лення до батьків.

Про свою безмежну синівську любов до матері поет говорить не тільки у віршах, а й у численних виступах, інтерв'ю, статтях. «...Мушу з глибокою вдячністю схилитися перед матір'ю... З нею ми не бачилися цілими тижнями, бо угіддя нашого колгоспу лежали за 7—10 кілометрів од села і в жнива зачепилівці їхали «в степ» на кілька днів, то кожні наші зустрічі ставали справжнім святом. Це свято завжди зі мною — і тоді, коли я з Києва виривався у рідні полтавські краї, до отчої хати, де на порозі, приклавши долоню дашком до чола, мене зустрічала най-красивіша і найсвятіша для мене жінка — Мати, і тепер, коли її не ста-ло і ми бачимося з нею тільки у снах та спогадах-видивах...»⁶, — пише поет.

⁶ Олійник Б. Співати своїм голосом.— Укр. мова і літ. в школі, 1980, № 7, с. 28.

Саме таким прекрасним і оповитим смутком спогадом є поезія «Сива ластівка» («Мамо, вечір 'догори'...»). Художня тканина вірша ввібрала в себе найясніші барви української народнопісенної творчості— не дарма вірш вилився у таку ніжну, зворушливу пісню. Ця поезія стверджує діалектику буття, його вічне оновлення і відродження. Учителеві варто підкреслити, що в «єдності матері і сина як основи майбутнього, в освітленні їхніх образів сонцем майбутнього Борис Олійник іде від великого Шевченка»⁷. Водночас цей вірш є ніби ключем до розуміння загальної концепції всієї збірки. «Сива ластівка» — вияв найніжніших почуттів до матері, оспівування її як ідеалу. Ці дві головні думки втілені в основних образах-метафорах: «сива ластівка» і «сиве сонечко». Поет підкреслює у вірші, як і в багатьох інших своїх творах, високу духовність простої жінки-трудівниці, яка в холод «лютої зими»* в дні лихоліття, горя і печалі була для дітей «теплим леготом», «дивом-казкою», вселяла у відкриті дитячі серця віру в красу і добро. Сильному емоційному звучанню поезії сприяють постійні паралелі зі світом чарівної української природи: *сад вишневий, вечорова матіола, жито-доля, юний сонях*.

Якщо спробувати одним словом визначити домінанту в почутті ліричного героя до матері, то це — ніжність. Вона бринить уже в самій назві збірки і головного в ній вірша, у сповнених незвичайної теплоти порівняннях, які десятикласники знайдуть у багатьох інших поезіях: «прихилилася теплим леготом, задивлялася білим лебедем...» («Сива ластівка»), «красива і сива, як доля» («Пісня про матір»), «тільки сивим квітом коси материні зацвіли» («Як упав же він...»), «мати наша — сивая горлиця», «І ми вертаєм... у вічну казку... до матерів» («Ялинка»); «тиха» стежка, якою ходила матуся, «зацвіла вечоровою матіолою, жіб том-долею».

У поезіях Б. Олійника, присвячених матері, найвиразнішою є думка про те, що діти — у вічному боргу перед батьками. І це з болем у серці особливо гостро відчуває колений тоді, коли батьків не стає. Тому й бринить глибока печаль у рядках поем «Заклинання вогню», «Доля», у віршах «Сива ластівка», «Мати сіяла сон», «Пісня про матір», «Як упав же він...», «Та було у матері чотири сини...», «Ти — зорею, а я — кленом...» І водночас поет пристрасно закликає: поки живемо — маємо повсякчас учитися у матері високості духу, гарячої віри в добро, чесність, справедливість.

Серед прекрасних моральних якостей, притаманних матері, Б. Олійник особливо цінує працьовитість. Праця була для неї не тільки фізичною роботою, а й очищенням, духовною потребою. А наслідками праці поціновується вагомість усього життя людини — така одна з головних думок «Пісні про матір»:

Посіяла людям
літа свої, літечка житом,
Прибрала планету,
послала стежкам споришу,
Навчила дітей,
як на світі по совісті жити... (47).

Готуючи старшокласників до виразного читання цієї поезії, словесник зауважить, що вона має два чітко окреслених інтонаційних начала, які знаходять своє словесне вираження в діалозі матері та її дітей і онуків. Тривожно-благальні звертання дітей, наляканих відходом за обрій буття найдорожчої людини чергуються із врівноваженими відповідями матері — спокійними й мудрими словами прощання людини, яка з чистою совістю, з усвідомленням виконаного обов'язку тихо «іде за межу»:

⁷ Білейко Н. Цит. праця, с. 146.

Вона посміхнулась,
красива і сива, як доля,
Махнула рукою —
злетіли увись рушники.
«Лишайтеся щасливі»,—
і стала замисленим полем
На цілу планету,
на всі покоління й віки (48).

Можна запропонувати десятикласникам віднайти у розглянутих уже віршах рядки, що стверджують: праця — це основа буття людини. Учні прочитають їх:

Наробилася, находилася,
Натоптала стільки доріг,
Що в ногах уже не вмістилися...
(«Дорога баби Катерини»).

Мати працювала в городній бригаді
І любила борщ пісний...
(«Та було у матері чотири сини...»)

Закрутилася мати. На лобі — сажка,
І у сизому попелі руки по лікті...
(«Батьки й сини»).

Мати сіяла льон...
Мати сіяла хміль...
Мати вибрала льон...
(«Мати сіяла сон...»).

Десятикласники зможуть самі визначити основний художній прийом, яким користується Б. Олійник, щоб підкреслити любов матері до праці. Це — дієслівна основа поетичної фрази: *закрутилася, наробилася, працювала, сіяла* і т. д.

Мати передає синові у спадок найкращі людські якості: мудрість і ніжність, доброту і простоту, чесність і працьовитість, скромність і здатність до самопожертви. Ця поетична ідея стала провідною у вірші «Мати сіяла сон...». І знову Б. Олійник нагадує про святий синівський обов'язок — гідно продовжувати традиції своїх батьків. Уособленням усього найкращого є вирощений матір'ю соняшник, який продовжує світити людям і після її смерті. Прослухавши вірш «Мати сіяла сон...», десятикласники легко визначать, в яких рядках його виражена ця ідея:

Тільки квітом своїм
при моєму вікні
Не опав соняшник.
Я несу його в світ,
щоб не тільки мені,
Щоб і вам сонячно (45).

Цей вірш, як і багато інших із збірки «Сива ластівка», ще й ще раз нагадує всім нам віками утверджену заповідь: усе, що ми робимо в житті, треба робити так, щоб нами пишалися батьки. Цю думку варто особливо виділити.

Наприкінці уроку вчитель підкреслить, що образ матері, який є центральним в інтимній поезії Б. Олійника, надзвичайно багатогранний як у плані зображення, так і щодо вираження. Завдяки своєму високому громадянському пафосові і філософській глибині цей образ значно розширив горизонти й можливості інтимної лірики — і в цьому виявляється продовження Б. Олійником кращих традицій української поезії, зокрема Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки. У розкритті образу найдорожчої людини яскраво виявилися риси поетичного стилю митця, насамперед єдність народнопісенної образності з новітнім філософським осмисленням дійсності. Оспівуючи образ матері як свій ідеал, поет водночас створює морально-етичний ідеал людини комуністичного сус-

пільства з усіма притаманними йому прекрасними рисами, які можуть і повинні стати взірцем для юнаків і дівчат:

**Рід наш — з кореня верби.
Не шукай дивніше знати:
На фамільному гербі
Ми карбуєм вічне:
«Мати».
В чорнім горі і журі
Віру нашу не підтяти:
Умирають матері,
Та не вмере ніколи
Мати!**